

УДК 342.4:342.9:340.12(1/9)

*Ірина Сергіївна Куненко,  
докторант Інституту держави і права  
імені В. М. Корецького НАН України,  
кандидат юридичних наук, доцент  
ORCID: 0000-0003-1919-9198*

## КОНСТИТУЦІЙНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ЮСТИЦІЙНОЇ СФЕРИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

**Постановка проблеми.** Юстиція як сфера державного управління, в межах якої уповноважені законом суб'єкти у зв'язку з наявністю правопорушення здійснюють юридичну діяльність з охорони права, потребує належного конституційного оформлення. Визначальним у цьому контексті є саме конституційний рівень регулювання, оскільки він фіксує базові параметри організації та функціонування юстиційної діяльності, зокрема предметні межі, суб'єктний склад, гарантії незалежності суб'єктів юстиції та стандарти судового захисту прав особи.

Водночас аналіз конституцій зарубіжних держав засвідчує, що вони, як правило, не формують поняття юстиції та не вибудовують її як цілісну нормативну модель, обмежуючись фрагментарним закріпленням окремих інститутів, принципів і гарантій. За таких умов постає питання, яким чином сучасні конституції фактично конституують юстиційну сферу та чи існують спільні підходи до її нормативної формалізації в різних правових системах.

Порівняльно-правовий аналіз практики конституційного регулювання юстиції дає змогу виявити загальні закономірності й системні відмінності відповідних моделей, водночас актуалізуючи доктринальну проблему: чи можливо на основі сукупності розрізнених конституційних приписів вибудувати цілісну модель юстиції як сфери охорони права та наскільки така модель відповідає завданню забезпечення реальної, а не лише формальної правореалізації.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Домінантними в сучасній науці є підходи, спрямовані на дослідження окремих видів юстиції та інституційних елементів юстиційної сфери, що зумовлює відсутність комплексного бачення юстиції як цілісного об'єкта конституційного регулювання та нечіткість загальних критеріїв її конституційного визначення. Зокрема, у межах вітчизняної доктрини значний масив праць присвячено проблематиці конституційної юстиції; серед дослідників, які аналізували її природу, функції та місце в системі конституційного контролю, слід назвати Т. Провізіон, М. Савчина, А. Крусян, С. Пілюка, О. Скрипнюка, В. Шаповала. Окремі аспекти адміністративної юстиції розроблялися у працях В. Авер'янова, Ю. Битяка, Т. Коломоєць, М. Смоковича, В. Стефанюка, Ю. Педька, І. Коліушка; проблематика кримінальної та господарської юстиції відображена у дослідженнях В. Маляренка, В. Юрчишина, Т. Федорової та інших науковців. За наявності значного масиву спеціалізованих досліджень комплексний порівняльно-правовий аналіз конституційних моделей визначення юстиційної сфери як цілісного об'єкта конституційного регулювання залишається недостатньо розробленим, що й зумовлює актуальність відповідного напрямку дослідження.

**Мета статті** на основі порівняльного аналізу конституцій зарубіжних держав виявити основні моделі конституційного визначення юстиційної сфери та встановити їх спільні й відмінні риси, а також обґрунтувати їх значення для формування конституційних гарантій ефективної реалізації права, зокрема у вимірі забезпечення реальної, а не лише формальної правореалізації.

**Методи дослідження.** У дослідженні застосовано порівняльно-правовий метод, за допомогою якого здійснено зіставлення підходів до конституційного визначення юстиційної сфери в різних державах та проаналізовано конституції країн, що належать до різних правових систем. Формально-юридичний метод використано для тлумачення та інтерпретації конституційних норм, які визначають організаційні засади юстиційної діяльності та систему її правових гарантій. Системний

підхід дав змогу розглядати юстиційну сферу як цілісну систему публічно-владної діяльності та виявити взаємозв'язок між її інституційними, процедурними й гарантійними складовими. З метою узагальнення виявлених підходів застосовано метод класифікації, що дало змогу здійснити типологізацію конституційних моделей визначення юстиції.

**Виклад основного матеріалу.** Теоретичне визначення поняття юстиції, її видів, предмета та суб'єктів потребує перевірки практикою конституційного регулювання. Порівняльно-правове дослідження передбачає аналіз нормативних підходів, що склалися в різних правових системах, з метою виявлення як загальних закономірностей, так і системних відмінностей у способах конституційної формалізації юстиційної сфери. Конституційне регулювання юстиції не є уніфікованим: воно охоплює різні за природою, рівнем деталізації та юридичною силою нормативні приписи – від визначення предметів виключного законодавчого регулювання до закріплення принципів організації судової влади, механізмів конституційного контролю та гарантій судового захисту прав особи.

Аналіз конституцій різних країн свідчить, що в більшості з них закріплюються окремі складові юстиційної сфери, однак цілісне й системне визначення її основ на конституційному рівні, як правило, відсутнє. Сучасні конституції фіксують інститути, суб'єктів, принципи та гарантії юстиційної діяльності, не формулюючи при цьому узагальненого визначення юстиції як самостійної сфери публічно-владної діяльності. Зазначена фрагментарність є наслідком відсутності в юридичній доктрині усталеного загальнотеоретичного підходу до розуміння юстиції як самостійного об'єкта конституційного регулювання. Наслідком є ускладнення внутрішньої узгодженості нормативного оформлення юстиційної сфери та зниження її спроможності ефективно виконувати функцію охорони права.

Результати проведеного порівняльно-правового аналізу дають підстави виокремити три основні моделі конституційного визначення юстиційної сфери: 1) закріплення переліку питань, що підлягають виключно законодавчому регулюванню; 2) запровадження органічних або прирівняних до них законів як інструменту стабільного закріплення організаційних засад інститутів юстиції; 3) конституційне гарантування прав особи на захист та незалежності суб'єктів юстиції.

Перша модель – закріплення переліку питань юстиції як предмета виключно законодавчого регулювання є найбільш поширеною. Вона відображає пріоритет законодавчої форми регулювання у сфері охорони права та обмежує дискреційні повноваження органів публічної влади. З точки зору поняття юстиції як сфери охорони права це цілком логічно: якщо юстиція здійснюється через приведення правовідносин до вимог закону, то й сама вона повинна функціонувати виключно на підставі закону.

Серед конституцій зарубіжних держав найбільш наближеною до системного визначення питань юстиційної сфери є Конституція Франції. У її ст. 34 міститься перелік питань, що підлягають регулюванню законом, зокрема, правила визначення тяжких злочинів і покарань, кримінального процесу, амністії, створення нових категорій судових органів і статусу магістратів [1]. Конституція Франції стала моделлю для конституцій багатьох держав Африки та інших регіонів, які відтворили аналог ст. 34 у своїх основних законах.

Подібний підхід простежується в Конституції Португалії, яка відносить до сфери законодавчого регулювання питання організації Конституційного суду, визначення злочинів і покарань, кримінального процесу, а також організації судів і прокуратури (статті 164, 165) [2]. Конституція Німеччини закріплює законодавче регулювання цивільного і кримінального права, судоустрою та судочинства, адвокатури і нотаріату (стаття 74) [3]. У Конституції Болгарії юстиційна сфера окреслюється через віднесення до предмета закону організації та діяльності органів судової влади, прокуратури і слідства, а також гарантування права на юридичну допомогу на всіх стадіях судового розгляду (статті 31, 122, 133) [4]. Законодавче регулювання окремих інститутів, що належать до сфери юстиції, а саме судоустрою, статусу суддів, діяльності прокуратури, нотаріату, судочинства та виконання судових рішень, передбачено і в Конституції Азербайджану (ст. 94) [5]. Водночас жодна з розглянутих конституцій не охоплює весь комплекс складових юстиції як цілісної системи, що зумовлює обмеженість цього підходу для її системного конституційного визначення.

Друга модель конституційного визначення юстиційної сфери пов'язана із запровадженням органічних або прирівняних до них законів, які забезпечують підвищений рівень стабільності організаційних засад юстиційних інститутів, наближаючи їх за юридичною силою до конституційного

рівня без включення відповідних положень безпосередньо до тексту Основного закону. Органічні закони становлять особливу категорію нормативних актів, покликаних конкретизувати конституційні приписи у сферах та з питань, прямо визначених Конституцією [6]. Для них характерна ускладнена процедура ухвалення, що, як правило, передбачає кваліфіковану більшість голосів народних представників; такі закони не підлягають подоланню шляхом президентського вето, а їх перегляд здійснюється за аналогічною процедурою [7]. За своїм місцем у системі джерел права органічні закони, доповнюючи конституційне регулювання, зберігають нормативну самостійність і посідають проміжне становище між Конституцією та звичайними законами, маючи нижчу юридичну силу порівняно з Основним законом.

У Конституції Франції низка положень прямо відносить до предмета органічних законів питання організації та діяльності Конституційної ради (ст. 63), статусу суддів (ст. 64), Вищої ради магістратури (ст. 65), Високого суду (ст. 68) [1]. Аналогічний підхід простежується в Конституції Іспанії, яка передбачає органічні закони щодо організації судів і правового статусу суддів (ст. 122) [8], а також у Конституції Португалії – щодо організації та функціонування судів, статусу суддів і магістратів, організації прокуратури та статусу Конституційного суду [2].

Органічні або прирівняні до них закони у сфері юстиції передбачені також конституціями Молдови (ст. 72) [9], Румунії (ст. 73) [10] та Грузії (статті 59–65, 91) [11]. У Конституції Угорщини цю функцію виконують так звані кардинальні закони, якими регулюється організація судової системи, Конституційного суду та прокуратури [12]. Запровадження органічних або кардинальних законів дає змогу повніше гарантувати узгоджене функціонування суб'єктів юстиції та зміцнює стабільність їхньої діяльності в правовій системі. Водночас і ця модель не формує цілісного конституційного визначення юстиції як системи, тому що зосереджується переважно на інституційній організації окремих суб'єктів юстиції, залишаючи поза конституційною деталізацією інші структурні та функціональні елементи юстиційної сфери.

Третя модель конституційного визначення юстиційної сфери ґрунтується на закріпленні системи конституційних гарантій, які одночасно забезпечують захист прав і свобод людини та інституційну незалежність суб'єктів юстиції. Взаємозв'язок цих елементів полягає в тому, що гарантії прав людини окреслюють змістові орієнтири юстиційної діяльності, тоді як інституційні гарантії незалежності суб'єктів юстиції забезпечують можливість практичного втілення цих орієнтирів у механізмах публічно-владного захисту права. У конституціях більшості демократичних держав система таких гарантій конкретизується, зокрема, через інститут конституційної скарги та механізми захисту особи від неправомірних рішень, дій чи бездіяльності органів публічної влади. Інститут конституційної скарги у доктрині конституційного права розглядається як засіб реалізації принципу взаємної відповідальності особи та держави та як необхідний елемент сучасної моделі конституційного захисту прав людини [13; 14]. Його конституційне закріплення характерне, зокрема, для Німеччини (п. 4а ч. 1 ст. 93), Польщі (ст. 79), Австрії (ст. 144), Чехії (ст. 87), Словаччини (ст. 127), Грузії (ст. 89), при цьому обсяг предмета та об'єкта конституційної скарги істотно варіює залежно від обраної моделі [15].

Право на захист від неправомірних рішень, дій чи бездіяльності органів публічної влади по-різному закріплюється в конституціях зарубіжних держав. Залежно від характеру та обсягу відповідних конституційних приписів можна виокремити три підходи. Перший полягає у прямому конституційному закріпленні права на судове оскарження рішень, дій або бездіяльності органів публічної влади та їхніх посадових осіб. Такий підхід реалізовано у конституціях: Молдови (ст. 53), Португалії (ст. 268), Словенії (ст. 120), Іспанії (ст. 106), Азербайджану (ст. 60), Болгарії (ст. 120). Другий підхід характеризується конституційним закріпленням права на відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів публічної влади, без прямого формулювання права на судове оскарження відповідних актів: Литва (ст. 30), Латвія (ст. 92), Грузія (п. 4 ст. 18). Третій підхід є характерним для держав загального права – США, Великої Британії та Канади – і полягає в опосередкованому забезпеченні такого захисту через загальні конституційні принципи, насамперед принцип верховенства права та норми про судову владу, що реалізується через механізм судового перегляду рішень і дій органів влади. Попри різний ступінь деталізації конституційних приписів, спільним результатом усіх трьох підходів є забезпечення особі реального доступу до механізму захисту від неправомірних дій публічної влади.

Конституційне визначення юстиційної сфери через систему гарантій охоплює також закріплення базових процесуальних стандартів захисту прав людини в юстиційній діяльності, які в міжнародному праві прав людини узагальнюються категорією «право на справедливий суд» (right to a fair trial): право на розгляд справи незалежним і безстороннім органом, установленим законом; розумні строки розгляду справи; змагальність і рівність сторін; право на захист і юридичну допомогу; презумпція невинуватості; заборона подвійного притягнення до відповідальності. Ці стандарти закріплені як у національних конституціях, так і в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (статті 6, 13) [16] та Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (статті 10, 14, 26) [17], формуючи змістові орієнтири юстиційної діяльності.

Реалізація зазначених гарантій є неможливою без належного конституційного закріплення інституційної незалежності суб'єктів юстиції, що конкретизується через систему інституційних гарантій – особливий порядок формування, функціональну автономію, стабільність статусу, принцип несумісності та імунітети. При цьому зазначені гарантії сформовані переважно стосовно суддів, тоді як конституційне регулювання статусу інших суб'єктів юстиційної сфери є значно менш розгорнутим або взагалі відсутнє на конституційному рівні.

У низці держав додатковим елементом демократичної легітимації юстиційної діяльності виступає участь народу в її здійсненні через інститути присяжних або народних засідателів, що закріплюється або безпосередньо в конституційному тексті, або у формі загального принципу здійснення правосуддя від імені народу. Залучення громадян до здійснення юстиційної функції підсилює суспільну довіру до відповідних інститутів та виконує компенсаторну роль щодо зосередження публічної влади в руках професійних суб'єктів юстиції.

Отже, третя модель конституційного визначення юстиційної сфери полягає в закріпленні на конституційному рівні системи гарантій захисту прав і свобод людини та інституційних гарантій незалежності суб'єктів юстиції, які задають стандарт охорони права та інституційні умови його реалізації та в сукупності визначають базові параметри здійснення юстиційної діяльності. Водночас і в межах цієї моделі конституційне регулювання здебільшого має фрагментарний характер і не формує цілісного, узгодженого нормативного образу юстиції як інтегрованої сфери публічно-владної діяльності.

**Висновки.** Порівняльний аналіз засвідчує, що сучасні конституції не формують цілісної нормативної моделі юстиції, натомість визначаючи її сферу через поєднання трьох моделей. Перша – закріплення переліку питань юстиції як предмета виключно законодавчого регулювання є поширеною, але фрагментарною, жодна з розглянутих конституцій не охоплює весь комплекс юстиційної сфери. Друга – органічні та прирівняні до них закони – підвищує стабільність організаційних засад окремих інститутів, не охоплюючи юстицію як систему. Третя – конституційні гарантії прав особи та незалежності суб'єктів юстиції – є функціонально найнеобхіднішою, однак сформована переважно навколо суддів, залишаючи інших суб'єктів юстиційної сфери поза рівнозначним конституційним захистом. Фрагментарність конституційного визначення юстиційної сфери є одним із чинників, що обумовлюють розрив між формальним закріпленням гарантій охорони права та їх реальним забезпеченням у механізмі правореалізації. Подолання цього розриву потребує не лише вдосконалення окремих конституційних норм, а й формування доктринально обґрунтованого підходу до юстиції як цілісного об'єкта конституційного регулювання.

#### Список використаних джерел

1. Constitution of the French Republic of October 4, 1958. URL: <https://www.assemblee-nationale.fr/english/index.asp>
2. Constitution of the Portuguese Republic of April 2, 1976. URL: <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf>
3. Basic Law for the Federal Republic of Germany (Grundgesetz). 1949. URL: [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_gg/](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/)
4. Constitution of the Republic of Bulgaria of July 13, 1991. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/17201>
5. Constitution of the Republic of Azerbaijan of November 12, 1995. URL: <https://president.az/ru/pages/view/azerbaijan/constitution>

6. Kunenko I. S., Poliarush-Safronenko S. O., Lapka O. The Concept and Significance of Constitutional and Organic Laws in Legal Science and Legislation of Different Countries. *Journal of International Legal Communication*. 2022. Vol. 4, No. 1. P. 65–74. DOI: 10.32612/uw.27201643.2022.1.pp.65-74
7. Конституційне право: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: ВАІТЕ, 2021. 528 с. URL: [https://www.osce.org/files/f/documents/9/d/489959\\_1.pdf](https://www.osce.org/files/f/documents/9/d/489959_1.pdf)
8. Constitution of Spain of December 27, 1978. URL: [https://www.congreso.es/constitucion/ficheros/c78/cons\\_ingl.pdf](https://www.congreso.es/constitucion/ficheros/c78/cons_ingl.pdf)
9. Constitution of the Republic of Moldova of July 29, 1994. URL: [https://www.legis.md/cautare/getResults?doc\\_id=111918](https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918)
10. Constitution of Romania of November 21, 1991. URL: <https://www.presidency.ro/en/president/constitution-of-romania>
11. Constitution of Georgia of August 24, 1995. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/30346?publication=36>
12. Constitution of Hungary of April 25, 2011. URL: <https://www.parlament.hu/documents/125505/138409/Fundamental+law/>
13. Захарченко П., Лаврик Г. Конституційне право держав – членів Європейського Союзу: підручник. Полтава: ПУЕТ, 2024. 389 с. URL: <https://constitutionalist.com.ua/wp-content/uploads/2024/12/Конституційне-право-держав-членів-Європейського-Союзу.pdf>
14. Бесчастний В., Терлецький Д., Запорожець В. Конституційна скарга: у пошуках балансу між публічним та приватним інтересом. *Вісник Конституційного Суду України*. 2021. № 5. С. 22–34. URL: <https://ccu.gov.ua/library/konstytutsiyna-skarga-u-poshukah-balansu-mizh-publichnym-ta-pryvatnym-interesom>
15. Гультай М. М. Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного правосуддя. Київ: ЦУЛ, 2019. 270 с.
16. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004)
17. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043)

### References

1. Constitution of the French Republic of October 4, 1958. URL: <https://www.assemblee-nationale.fr>
2. Constitution of the Portuguese Republic of April 2, 1976. URL: <https://www.parlamento.pt/sites/EN/Parliament/Documents/Constitution7th.pdf>
3. Basic Law for the Federal Republic of Germany (Grundgesetz). 1949. URL: [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_gg/](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/)
4. Constitution of the Republic of Bulgaria of July 13, 1991. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/17201>
5. Constitution of the Republic of Azerbaijan of November 12, 1995. URL: <https://president.az>
6. Kunenko I. S., Poliarush-Safronenko S. O., Lapka O. The Concept and Significance of Constitutional and Organic Laws. *Journal of International Legal Communication*. 2022. Vol. 4, No. 1. P. 65–74.
7. Konstytutsiine pravo: pidruchnyk / za zah. red. M. I. Koziubry. Kyiv: VAITE, 2021. 528 s. URL: [https://www.osce.org/files/f/documents/9/d/489959\\_1.pdf](https://www.osce.org/files/f/documents/9/d/489959_1.pdf) (in Ukr.).
8. Constitution of Spain of December 27, 1978. URL: [https://www.congreso.es/constitucion/ficheros/c78/cons\\_ingl.pdf](https://www.congreso.es/constitucion/ficheros/c78/cons_ingl.pdf)
9. Constitution of the Republic of Moldova of July 29, 1994. URL: <https://www.legis.md>
10. Constitution of Romania of November 21, 1991. URL: <https://www.presidency.ro/en/president/constitution-of-romania>
11. Constitution of Georgia of August 24, 1995. URL: <https://matsne.gov.ge>
12. Constitution of Hungary of April 25, 2011. URL: <https://www.parlament.hu/documents/125505/138409/Fundamental+law/>
13. Zakharchenko P., Lavryk H. Konstytutsiine pravo derzhav-chleniv YeS. Poltava: PUET, 2024. 389 s. URL: <https://constitutionalist.com.ua/wp-content/uploads/2024/12/Konstytutsiine-pravo-derzhav-chleniv-Yevropeiskoho-Soiuzu.pdf> (in Ukr.).
14. Beschastnyi V., Terletskyi D., Zaporozhets V. Konstytutsiina skarha: u poshukakh balansu mizh publichnym ta pryvatnym interesom. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy*. 2021. № 5. S. 22–34. URL: <https://ccu.gov.ua/library/konstytutsiyna-skarga-u-poshukah-balansu-mizh-publichnym-ta-pryvatnym-interesom> (in Ukr.).
15. Hultai M. M. Konstytutsiina skarha u mekhanizmi dostupu do konstytutsiinoho pravosudiv. Kyiv: TsUL, 2019. 270 s. (in Ukr.).

16. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Convention on Human Rights), November 4, 1950, ETS 5. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004) (in Ukr.).
17. International Covenant on Civil and Political Rights, December 16, 1966, 999 U.N.T.S. 171. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043) (in Ukr.).

### **Куненко І. С. Конституційне визначення юстиційної сфери: порівняльно-правовий аналіз**

У статті здійснено порівняльно-правовий аналіз конституційних моделей визначення юстиційної сфери в зарубіжних державах. Установлено, що жодна із сучасних конституцій не формулює поняття юстиції як такого та не вибудовує її як цілісну нормативну модель. Виокремлено три основні моделі конституційного визначення юстиційної сфери: закріплення переліку питань юстиції як предмета виключно законодавчого регулювання; запровадження органічних або прирівняних до них законів; конституційне гарантування прав особи на захист та незалежності суб'єктів юстиції. Показано, що зазначені моделі зазвичай поєднуються в межах однієї конституції, однак навіть у сукупності не утворюють системного конституційного визначення юстиції. Фрагментарність конституційного регулювання юстиційної сфери розглядається як чинник, що обумовлює розрив між формальним закріпленням гарантій охорони права та їх реальним забезпеченням у механізмі правореалізації.

*Ключові слова:* гарантії прав людини, конституційне регулювання, органічний закон, суб'єкти юстиції, юстиція, юстиційна сфера.

### **Kunenko I. S. Constitutional Definition of the Justice Sphere: A Comparative Legal Analysis**

The article presents a comparative legal analysis of constitutional models for defining the justice sphere in foreign states. The study is based on a broad understanding of justice as a sphere of public authority within which entities authorised by law carry out legal activities aimed at safeguarding the legal order in response to violations of law. The constitutional level of regulation is identified as determinative, since it establishes the basic parameters of the organisation and functioning of justice activity – its subject-matter scope, the composition of its actors, guarantees of their independence, and standards of judicial protection of individual rights.

The analysis of foreign constitutions demonstrates that none of them formulates the concept of justice as such or constructs it as a coherent normative model. Constitutional texts establish institutions, actors, principles and guarantees of justice activity without providing a generalised definition of justice as an independent sphere of public authority. This fragmentation results from the absence in legal doctrine of an established general theoretical approach to justice as an autonomous object of constitutional regulation.

Three principal models of constitutional definition of the justice sphere are identified. The first – the entrenchment of a list of justice-related matters as subjects of exclusively legislative regulation – is the most widespread but remains fragmentary, since no constitution examined covers the full range of elements of justice as a coherent system. The second – the introduction of organic or equivalent laws – enhances the stability of the organisational foundations of justice institutions by elevating them closer to the constitutional level; however, it predominantly focuses on the institutional organisation of individual justice authorities. The third model – the system of constitutional guarantees of individual rights and institutional independence of justice actors – is functionally the most indispensable. It encompasses the constitutional complaint mechanism, protection against unlawful acts of public authorities, procedural standards of a fair trial, and guarantees of judicial independence. However, this model is formed predominantly around judges, leaving other actors of the justice system – prosecutors, pre-trial investigation bodies, penitentiary authorities, and notaries – without equivalent constitutional protection.

It is concluded that the fragmentation of the constitutional definition of the justice sphere contributes to a gap between the formal entrenchment of guarantees for the protection of rights and their effective enforcement in practice. Overcoming this gap requires not only the refinement of individual constitutional provisions but also the development of a doctrinally sound approach to justice as a coherent object of constitutional regulation.

*Keywords:* constitutional regulation, guarantees of human rights, justice, justice sphere, organic law, subjects of justice.

**DOI: 10.33663/2524-017X-2026-17-345-350**

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.02.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 09.04.2026

Дата публікації: 30.04.2026